

Nobelseminariet på Orust den 7 december 2013 hos Fredsrörelsen på Orust

Föredrag av fredsaktivisten och f d ordföranden i International Peace Bureau (IPB) Tomas Magnusson

MAKTENS MEDLÖPARE FÖRAKTAR FREDENS FÖRKÄMPAR

- om Nobelstiftelsens svek och ansvar för fredspriset

*Bara genom att blunda
kan vi tro att fred råder
och att frihet finns.*

*Bara genom att inte blunda
kan vi se till att fred
kommer att råda och att frihet
kommer att finnas.*

*Det finns en nödvändig sorts
galenskap: Att tro att just du
kan förändra världen.*

*Galenskap som gränsar
till genialitet
och samtidigt är enklaste
vardagskloket:
Du kan det och du gör det*

Dikt av författaren Bernt Rosengren, inget poetiskt mästerverk, men en kär inspiration

-När jag berättar för unga människor att jag satt i fängelse en månad för vapenvägran 1972, så har jag svårt att bli trodd – det låter som en omöjlig händelse i en avlägsen tid.

Den här berättelsen är en förklaring till varför jag nu engagerar mig för Nobels fredspris.

Tomas tänker tillbaka på det där ungdomsbeslutet, som ledde fram till den där månaden i fängelse, och fick en livserfarenhet som han svårligen hade kunnat skaffa någon annanstans. Hans rumskamrater var dels en man som avtjänade sina sista månader av ett långt fängelsestraff för mord, dels en som satt inne för rattfylleri. Han arbetade i skogen med en person som satt inne för anstiftan till mordbrand. Alla blev goda kamrater under den månaden.

Utredaren av Tomas' ansökan om vapenfri tjänst gjorde sitt jobb och avstyrkte. Han var väl en sådan person som rubriken beskriver: **Maktens medlöpare föraktar fredens förkämpar.**

Han skrev bl a i sin utredning "att Magnusson inte tycks ha tänkt igenom de frågeställningar som man måste ställa sig i ett sådant här sammanhang"

Och Tomas samhällskunskapslärare, Sten Persson, som blev uppringd av utredaren som referens, berättade att Tomas varit frånvarande när klassen besökte regementet i Uddevalla, så det var nog något politiskt bakom hans vapenvägran...

Och det var det nog i den meningen att Tomas organiserat operation dagsverke – pengar till svältens och inbördeskrigets offer i Biafra.

Maktens medlöpare föraktar fredens förkämpar.

Tomas föräldrar var naturligtvis ledsna att sonen satt i fängelse. Men det gick över när föräldrarna kom på besök första söndagen på den öppna anstalten, utan murar och staket, för då sa pappan: "På ett sådant här ställe skulle man nog kunna trivas".

Men även om det var en öppen anstalt utan murar och staket, stämmer ändå det som Henri David Thoreaus skrev i boken "Civil olydnad":

*"En gång sattes jag i fängelse för en natt
och då jag stod och betraktade väggarna av solid sten,
två eller tre fot tjocka,
dörren av trä och järn, en fot tjock,
kunde jag inte undgå att slås av dumheten
hos en institution som behandlade mej
som om jag bestod av kött och blot och ben
som kunde spärras in."*

Från början tänkte Tomas att detta inte fick sluta bara med ett personligt beslut. Det måste innebära något mer, en påverkan av det samhället som ville lära unga oskyldiga gossar att döda på kommando och såg vägrare som enbart kött, blod och ben som kunde spärras in.

Så hamnade Tomas i freds rörelsen, i Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen. Han steg snabbt i graderna. Han hade vägrat värnplikt för att slippa lära sig hantera vapen, men i freds rörelsen fick han ändå ägna oändliga timmar och möten åt att diskutera vapen, kiloton och megaton, tala om taktiska och strategiska vapen och lära sig namnen på de skjutvapen han inte ville bära. Nyligen var han i Kiruna på konferens om hur samma satelliter som hjälper taxichaufförer att hitta en gatuadress också används för att styra förlösa bombplan mot en pakistansk eller afghansk by.

Inte visste han, då han satt i diskussion om vapenfri tjänst, att han skulle komma att ägna så många möten och lästimmar åt de vapen han ville ta avstånd från en gång för alla. Men problemet är ju just detta att alltför få säger ifrån, alltför många blir medlöpare till makten.

De här dagarna tänker vi alla på Nelson Mandela som den främste. Vi kan lätt bli överväldigade, när vi tänker på hans insats. Alla år i fängelse... Men även om vi är små människor, behöver vi inte vara tyta. Av var och en efter förmåga, heter det ju...

Trots att Tomas vägrade vapen hade han aldrig haft svårt för militärer och håller inte med om vad Albert Einstein skrev om militären:

"I detta sammanhang kan jag inte låta bli att tala om hjordväsendets värsta utväxt, militären, som jag hatar. Den som kan marschera i ordnat led i takt efter musik har mitt förakt. Sin stora hjärna har han fått av misstag, han skulle gott kunna reda sig med ryggmärgen. Denna civilisationens skamfläck borde man snarast möjligt utplåna. Heroism på kommando, meningslösa våldshandlingar, äcklig fosterländskhet, jag hatar dem intensivt."

Ja, Albert Einstein har rätt i princip. Men allt är ju relativt.

Och även om militärer generellt är **maktens medlöpare som föraktar fredens förkämpar**, så ser Tomas undantag och berättar om tre militärer som han lärt känna och uppskattat.

Den förste var kapten Jonsson. Han reste runt i skolor på 1970-talet, när skolorna ville ha någon som talade om kärnvapen. Tomas reste också runt i skolorna då och talade om kärnvapen, och ibland träffades de i samma klassrum. Tomas tyckte oftast att han vann argumentationen. När skolorna ringde, och sa att de också ville bjuda in en militär, då brukade han rekommendera kapten Jonsson, som i sin tur rekommenderade Tomas.

Den andre militären heter kapten Gör sjö, chef för den svenska bataljonen i staden Tuzla i Bosnien. Året var 1995, kriget pågick fortfarande, och Tomas skulle resa till en konferens i Tuzla. Hans yngsta dotter var sex år, han hade lite utlandserfarenhet och blev skraj. Han talade med "Kvinna till kvinna" i Bosnien och fick veta att det var helt ofarligt att åka dit. Han ringde vidare till den svenska bataljonen i Tuzla, och fick prata med kapten Gör sjö. Denne gav sig tid och beskrev situationen i både svarta och vita färger. Sa inte att det var ofarligt, men skrämde inte heller. "Den största risken att skadas eller dödas", sa han, "är i trafiken". Det avgörande, ett år innan Dayton-avtalet, var att kapten Gör sjö sa till Tomas att militären gjort sitt och att det civila samhället måste ta över och bygga fred och demokrati i Bosnien. Tomas åkte 15 – 20 gånger till Bosnien under och efter kriget, lika ofta till krigets Somalia och tre gånger till Irak. Sen dess har han ofta tänkt på kapten Gör sjö och pratat med honom.

Den tredje militären Tomas nämner träffade han i Brunns parken i Göteborg förra året, när han tillsammans med några aktivister delade ut IKFF:s d om "skärgårdskriget". En man dröjde lite på stegen och tog först inte emot flygblad, utan sa: "Vad skulle du säga om jag berättar att jag är militär?" Tomas förmodade att han inte heller tyckte om der som planeras i Göteborgs södra

skärgård, med starkt ökade tider för övningar, inbjudning av utländska trupper att öva osv. *Du har helt rätt*", sa han. De samtalade en bra stund. Han var inte pacifist, men höll med om det felaktiga i att bjuda in Nato och utländska militärer att öva i den svenska skärgården, och göra övningstid till en svensk handelsvara. Han tyckte också att det var helt fel att militären ansökte om att få öva med giftig blyammunition, och att utländsk militär skulle skjuta med bly i våra fiske- och badvatten. Denne vänlige militär sa att man utan problem kan öva med helt andra kulor.

Tomas nämnde ännu en militär. Då han skulle vägra militärtjänst skumme man vägra första bästa order. Man blev hemskickad och senare dömd till en månads fängelse. Tomas åkte alltså till Skövde, gick till regementet och sa till vakten att han tänkte vägra. Hur skulle de hantera det? Han slussades snabbt undan från de andra ungdomarna, för att ingen skulle smittas på platsen. Den officer som tog hand om Tomas var mycket vänlig, han hette också Magnusson, och han frågade om han kunde kryssa för på blanketten vilka skäl Tomas hade att vägra: *"Var det religiösa eller estetiska skäl?"* Det var ju ingen lätt fråga. Tomas hade tänkt ange etiska skäl. Men estetiska skäl?? Efter en stunds tvekan sa han att det var lite av båda delarna!

Tänka sig! Vägra vapen av estetiska skäl!

Tomas var mycket glad att få jobba med Fredrik Heffermehl om Nobels fredspris även i fortsättningen. I maj månad invigde International Peace Bureau utställningen Making Peace på Nobelmuseet i Stockholm. Det var mycket folk där, bland andra Nobelstiftelsens direktör Lars Heikensten. Tomas hade just undertecknat Internationella fredsbyråns brev till Nobelstiftelsen medkravet att Nobelpriset till EU inte skulle betalas ut, eftersom det stred mot Nobels vilja. **Maktens medlöpare föraktar fredens förkämpar**, tänkte Tomas, men det skadar ju inte att presentera sig! Heikensten satte sig med några vänner, beställde vin och pratade. Timmarna gick, och vid midnatt gick Heikensten mot utfången. Tomas fångade upp honom och presenterade sig. Heikensten var salongsberusad och vänlig. Han ansåg att en del fredspriser varit väl vidlyftiga, och han kom ihåg skrivelsen om att priset till EU skulle stoppas. Men det skulle vara omöjligt för stiftelsen att ingripa mot ett pris som beslutats i en kommitté, det skulle bli världens skandal! Därför hade stiftelsen skrivit till kammarkollegiet och begärt att Nobelstiftelsen skulle ställas över lagen och inte stå under länsstyrelsens tillsyn! Skrivelsen från stiftelsen till kammarkollegiet är ett indirekt erkännande av kritiken. Stiftelsens mäktiga män är rädda att bli skyldiga att återbetala felaktigt utdelade pris. Man erkänner indirekt att man faktiskt inte följt Nobels testamente, när militarister och upprustningsivrare utsetts till "fredsförfäktare". Den hemlighållna skrivelsen blev alltså känd via en lummig stiftelsedirektör, på utställningen Making peace – att skapa fred!

Det finns en annan väldigt intressant person som Fredrik och Tomas haft kontakt med. Han heter Mikael Wiman och sitter på länsstyrelsen i Stockholm. Kontakter med honom har givit vid handen att han egentligen sympatiserar med kravet att "ta tillbaka Nobelpriset", reclaim the Nobel Peace Prize! I länsstyrelsens skrivelser står det klart att stiftelsens styrelse i Stockholm är ansvarig för att Nobels testamente efterlevs när Nobelpriset utdelas, inte den kommitté i Norge som utser nobelpristagare. Men detta är inlindat i byråkratiska formuleringar som gör att media inte orkar läsa och skriva. Och i mars 2012 gjorde länsstyrelsen en pressrelease om sitt eget utlåtande, som ger en helt annan bild. Det finns dock skäl att tro att Mikael Wiman håller med kritikerna men får tona ner sina skrivelser.

Maktens medlöpare föraktar fredens förkämpar!

Under det senaste samtalet Tomas hade med Wiman sa denne att "vi gör inte mer nu, om du vill ha ett annat svar får du stämma oss". Först lät det negativt, men vid närmare eftertanke kan det tolkas som en tydlig rekommendation från hans sida: Om ni för saken till en rättegång kommer ni att få rätt, för då kommer länsstyrelse att tvingas att tala ur skägget. Då kan fakta inte döljas i byråkratiska krångligheter.

Och det arbetet har redan påbörjats. En advokat i Stockholm arbetar med detta. Nu ska de pengar samlas som behövs, och saken drivas till sin spets. Fredens förkämpar, fredsförfäktarna, ska ta tillbaka sitt fredspris. Eller hur?

Slutligen följde en klagörande frågesport:

Fråga 1: Om den norska nobelkommittén sju år i rad utser fredspristagare som bortom syftet med priset, och åttonde året närmar sig nedrustnings- och vapenkontrollvillkoret

1. Är det då en tillfällig lyckträff?
2. Eller beror det på att man inser att kritiken varit riktig?

Fråga 2: Om fredsaktivister skapar publicitet kring kravet på Nobelstiftelsens styrelse i Stockholm att stoppa utbetalning av priset till EU, och stiftelsen tre månader senare försöker få undantag från lagen som säger att stiftelser i Sverige ska stå under länsstyrelsens kontroll

1. Är detta då en tillfällighet utan betydelse?
2. Eller inser Nobelstiftelsen att kritiken är riktig och är rädd att bli återbetalnings-skyldig?

Fråga 3: Om ni svarar med alternativ 2 på både första och andra frågan, att stiftelsens agerande innebär att man inser att kritiken varit riktig – vad innebär då detta?

1. Ska vi blunda och låtsas om att fred råder och att frihet finns?
2. Eller ska vi inte blunda utan agera för att fred och frihet ska finnas?

Vinsten i den här jultävlingen är att vi alla fått resa till Orust en decemberlördag i nådens år 1013

Tack alla för att ni lyssnade!

Referat av Ola Friholt